

GRAJJET, DRAWWET, TIFKIRIET

Bħal-lum daż-żmien 442 sena ilu, il-Kavallieri tal-Ordni Ĝerosolimitan kienu qiegħdin ihejju rwieħhom biex jitilqu minn Sirakuża għal Malta. Kienu ilhom 8 snin jiġgerrew minn hemm u minn hawn ifitbxu fejn iwaqqfu l-Kunvent tagħiġhom, wara li Soliman I imsejjah “il-Kbir” keċċihom minn Rodi.

REBHA KBIRA

Kienu ilhom f'dik il-Gżira mill-1309. Hemmhekk bnew fortifikazzjonijiet qawwija biex jilqgħu l-eħrej hebb tat-Torok u jħarsu l-Kunvent tagħhom bl-jeptar u ħwejj-jeġ ohra. Iżda l-għedewwa maħlu finn tagħhom ma ġam-ħam-lux dik il-qawwa kontrihom, li kull ma tħmur kienet qed tikber. Għalhekk, fis-sena 1480, is-Sultan Mawmettu II hebb għal dik il-Gżira bi flotta kbira u eżerċu qawwi. Iżda l-Kavallieri taħt it-treğija tal-Granmastru Pietru D'Aubusson irreżistew dak l-assedju għal hafna xħur u hargu rebbihi.

TL-L-A GLORJUŽA

Wara 42 sena kalma, Soliman I reġa' attakka dik il-Gżira, li kienet imreġija mill-Granmastru Filippu Villiers de L'Isle Adam. Wara assedju aħrax minn banda u difiża erojka mill-oħra, il-Kavallieri, dik id-darba, kel-lhom iċedu. Is-Sultan Tork, b'ġenerožita' kbira, ħallihom jitilqu minn hemm bi-unuri kollha tal-gwerra, bil-flotta, l-armi u l-proprijeta' mobbli tagħhom. U, wara li telqu, ġalla bla imtiefsa il-Bereġ u l-Isptar, l-armi u l-iskrizzjoni jiet tal-Ordni mxerrdin mal-Gżira. U l-lum wieħed għadu jista' jara ġafna minnhom shah jew xi ftit miċċdu, avolja għaddew 450 se-na.

Bit-telfa ta' Rodi, il-Kavalieri, kif għidna, baqgħu bla sede fissa. Il-Granmastru beda jersaq lejn il-Mexxejja tal-Ewropa tal-Punent biex jaġħtuh għajjnuna, ħalli jer-ġa' jirba lura dil-Gżira mit-ilu fa. Fost l-oħra jn-huwa kellem lil Neriku VIII, Re ta' I-Ingilterra, li kienet għadha minn ma' Ru-ma, u r-Re taħbi kanuni u armi b'kemm jiswew 20,000 kuruna tad-deheb (*gold crowns*) ingliżi. Minn dawk l-armi l-lum fadal tarka li qiegħda fl-Armerija. Il-Papa Adrijanu VI laqa' bil-qalb lill-Granmastru, sejjah lu "l-atleta kbir ta' Kristu" u weġħdu għajjnuna.

**GREW 'L HAWN
U 'L HEMM**

Sadattant, il-Kavallier
grew 'I hawn u 'I hemm u
waqfu f'Kandja, Messina,
Civitavecchia, Viterbo u Nizza;
sakemm, fl-ahħar, I-Imperatur Karlu V, li kien ukoll
Re ta' Sqallija (u Malta kienet tagħmel ma' dak id-dominju), wara t-talba tal-Pa-

pa, li sadattant kien Kle-
menti VII, offrilihom Malta,
Għawdex u Tripoli.

Il-Granmastru ma aċċet-
tax mill-ewwel dikk I-offerta.
Hatar kummissjoni u ba-
għatha Malta biex tagħiġi
rapport dwar il-gżira. Din
qalet li Malta kienet biċċa
art niexfa bi 12,000 ruħ, fqar
u mizerabbli, esposta kon-
tinwament għall-hebb tal-
korsari tal-Barbarija u nieq-
sa kważi għal kolloks mill-
mezzi ta' difiża. Dan kien
rapport I-aktar negattiv.

MORRU ARAWH
FIL-BIBLIJOTEKA

B'danakollu, fil-qaghda
mwegħra li kienu jinsabu fi-
ha I-Kavallieri, il-Granmastru
u I-Kunsill tiegħu hassew li
għandhom jilqgħu I-offerta u
fil-24 ta' Marzu 1530, I-Impe-
ratur iffirma I-att ta' għoti
tal-Gżejjer Maltin u ta' Tripli
lill-Ordn ta' San Ġwann
ta' Ĝerusalem. L-att iffir-
mat għadu jeżistu, u jin-
żamm b'għożza kbira fil-Bib-
lijoteka.

In-nobbli ta' Malta anqas tant ħadu gost bl-ghotja, għaliex din kienet kontra I-weġħda li kien għamel lill-Maltin ir-Re Alfonsu V ta' Kastilja, fl-1427, li ma jagħti lil ħadd bħala fewdu il-Gżejjer Maltin, u għalhekk għaqqa-dhom mad-dominju rjali, wara li felishom mit-tregiġa kiefra ta' Gonsalv Monroi, li għal sentejn shah għakkishom kemm fela. (Continued on page 11)

IL-ĠURAMENT TA'
FEDELTA'

Fl-ewwel ta' Gunju, il-Granmastru bagħat żewġ mandatarji jew rappreżentanti tiegħu Malta. Quddiemhom il-Vigarju Ġenerali u I-Arċidjaknu tal-Kattidral hadu I-ġurament ta' fedelta' lejn I-Ordni Ġerosolmitan, għan-nom tal-Kleru Malti. Quddiemhom ukoll dehru I-Ġurati ta' Malta u Ghawdex u ffirmaw Patt li ġie mwettaq mill-Granmastru u I-Kunsill tiegħu fis-16 ta' Lulju.

F'dak il-Patt, id-Deputati Maltin talbu li tiġi assigura-ta lill-poplu l-proprijeta' tiegħi u li jiġu mharsin il-pri-vileġġi ta' tawhom ir-Rejiet ta' Sqallija.

(Minn Mons. Prof. Arturo Bonnici)

M I N N
R O D I
G E W
I L.
B I R G U

KNISJA U PALAZZI

Il-knisja ta' San Lawrenz ingħażlet mill-Ordni biex isservihom ta' Knisja Konventwali u l-kappillan tal-knisja beda jamministra s-sagraġmenti fil-knisja tal-Lunzjata. Fil-Birgu il-Kavallieri ħallew rikordji sbieħi, fosthom apparat aħdar miġjub minn Rodi, maħdum fis-sena 1476, il-kappell u x-xabla ta' La Valette.

Il-Granmastru L'Isle Adam beda jirranġa I-Kastell u jadattah għall-Palazz Maġisterjali. Huwa rrestawra wkoll il-kappella ta' Sant' Anna u ġo fiha ġie midfun wara mewtu. Warajh indifnu hemm is-suċċessuri tiegħi Pjerin del Ponte († 1535), Gwanni D'Orme des († 1553), u Klawdju de la Sengle († 1557). Meta inbniet il-Knisja Konventuali ta' San Ģwann il-Belt, I-ġħadam tagħihom inġarr fil-Krip ta tal-Knisja I-ġdidha.

RAVALLIERI U RELIKWIJEN

Jidu u dikk minn-temparata messet ukoll ix-xwieni tal-Ordni meta telqu għal Malta minn Sirakuża u waslu ġej Capo Passero. Iżda fis-26 tax-xahar, sagħtejnej wara tlugħi ix-xemx, il-Granmastru u l-Kavallieri daħlu qawwija u shah fil-Port il-Kbir fuq tliet xwieni: is-Santa Croce, is-San Filippo u s-San Giovanni. Sir Hannibal Scicluna kien aktar iż-żejjie.

isemmi wkoll is-Sant'Anna taht il-kmand tal-Kavallier ingliz Sir William Weston. Ma' dawn kien hemm ukoll xi bċejjeċ iżgħar tal-baħar. Abbord ta' waħda mix-xwie ni kienu tgħabbew ir-relikwija tas-Salib Imqaddes, il-kwadru tal-Madonna ta' Fil-lermo u relikwiji ta' qaddisin oħra. Il-Granmastru sbarka fuq pont li ħejjewlu fix-Xatt

Collacchio tilef il-karatteristika tiegħu ta' kjostru. Il-Bereg huma dawn: ta' I-Italja fi Triq San Lawrenz, hdejn

Kastell Sant'Anġlu (imwaqq-qa) fil-Gwerra u mibnija mill-ġdid fuq linji ġodda), dawk ta' Provenza ta' Alvernja u ta' Franzia, fi blokk wieħed, fi Triq Britannika (garrbu īnsara fil-Gwerra u l-lum qeqħdin f'idejn il-privat); dik ta' l-Ingilterra, fi Triq Mistral (dar ċejkna mikrija); dik tal-Ġermanja fi Pjazza Vittorioża (sofriet īnsara kbira fil-Gwerra u reġgħet inbniet) u dik ta' Kastilja li qiegħda fi Quarters Front Street. Jekk qatt inbniet il-Berġa' ta' Aragona, ikif jaħsbu x'uħud, din kienet fi Triq Britannika illum n. 4.

SPTAR U ARMERIJA

Bħala membri ta' Ordni Ospitalier, il-Kavallieri ma setghux ma jaħsbux għal Sptar, jew *Sacra Infermeria*, kif kienu iseihulha. Din in-

bniet fil-post fejn il-lum
hemm il-monasteru ta' Santa Skolastika. Dak I-Ishtar
serva sal-1604, meta tlesta I-bini majjestuż ta' Sptar
ğdid fil-Belt Valletta.

Bħala membri ta' Ordni Militari, imbagħad, il-Kavalieri kien jenħtiġi lhom post fejn iżommu I-armi tal-gverra, jew Armerija. Huma malajr bnew waħda wara t-Tor-

(Ikompli f'paǵna 11.)

MINN RODI GEW IL-BIRGU

(*Ikompli f'paġna 4*)
ri ta' San Ģakbu, fejn il-lum
hemm l-iskola tal-Gvern.

Bini iehor li jfakk il-Kavallieri fil-Birgu huwa dak tax-Xatt, fejn kien jgħammar il-Kaptan Ġenerali tax-Xwieni u l-Kaptani l-oħra ta' l-Ordni u fejn kienu jinħażnu l-armi u l-ordinji tal-baħar. Fix-Xatt kien hemm ukoll il-Fran tal-Ordni, imsejhni *tas-Sinjurijsa*.

KNEJJES GHAR-RODJOTI

Semmejna li mal-Kavallieri ġew Malta ghadd ta' Rodjoti. Dawn riedu xi knisja fejn jistgħu jmorru għall-funzjonijiet reliġjużi tagħhom bir-Rit Grieg. Għalhekk, ingħażlu erba' knejjes żgħar fil-Birgu għal dak il-ghan. Il-knejjes kienu: Santa Katarina, imsejha imbagħad Santa Marija Damaxxena, għax

tpoġġiet fiha x-xbiha tal-Madonna li inġiebet minn Rodi, u li l-lum qiegħda fil-Knisja tal-Griegi, il-Belt; Sant'Agata, li bdiet tissejja ta' San Nikola, qaddis magħruf fil-Kalendorju Grieg, li għaliex issejħet iż-żejjed 'il quddiem l-Knisja tal-Griegi fil-Belt, li l-lum insejħu "ta' l-Erwieħ"; u żewġ knejjes chra dedikati lil San Gorġ u lil Sant' Anton Abbat, li m'għadhom aktar.

Minn dan li għidna l-lum naraw li mhux ta' b'xejn innies tal-Birgu jiftaħru bil-għaqda li missirijiet kiel-ħom mal-Ordni Ġerosolmitan, speċjalment waqt l-ewwel 40 sena li għamri hemm il-Kavallieri (1530-1571), bħala fl-ewwel Kunvent tagħhom wara dak ta' Rodi.